

บทที่ 2 ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 กรอบแนวคิดทางทฤษฎี

ทฤษฎีของการประกันความเสี่ยง

ทฤษฎีของการประกันสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการประกันสุขภาพ โดยแนวคิดของเรื่องบัตรประกันสุขภาพนั้นก็มาจากพื้นฐานในเรื่องของการประกันสุขภาพนั่นเอง ซึ่งจะสรุปได้ว่าปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจต่ออายุบัตรประกันสุขภาพนั้นประกอบด้วย

2. ทัศนคติของบุคคลที่มีต่อความเสี่ยง จากทฤษฎีเกี่ยวกับการประกันที่กล่าวว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของครัวเรือนในการซื้อหรือไม่ซื้อประกัน คือ บุคคลนั้นเป็นผู้หลีกเลี่ยงความเสี่ยงหรือเป็นผู้ชอบความเสี่ยง ซึ่งจากทฤษฎีผู้ที่หลีกเลี่ยงความเสี่ยงก็จะมีความเป็นไปได้อย่างมากที่จะต่ออายุบัตรประกัน ในขณะที่ผู้ที่ชอบความเสี่ยงก็จะมีความเป็นไปได้น้อยกว่าในการที่จะต่ออายุบัตรประกัน
2. โอกาสที่ครัวเรือนจะต้องใช้จ่ายเพื่อการรักษาพยาบาล จากทฤษฎีของการประกัน จะเห็นว่าปัจจัยอันหนึ่งที่มีผลต่อการตัดสินใจต่ออายุหรือไม่ต่ออายุบัตรประกันสุขภาพ คือ ความน่าจะเป็นของการเจ็บป่วย ซึ่งถ้ามีความน่าจะเป็นที่จะเกิดการเจ็บป่วยมีค่ามากก็จะมีโอกาสที่ครัวเรือนจะต่ออายุบัตรประกันสุขภาพ เพื่อเป็นการประกันว่าเมื่อเกิดการเจ็บป่วยแล้วจะสามารถได้รับการรักษาได้โดยไม่ต้องคำนึงถึงค่ารักษาพยาบาล
3. มูลค่าของการสูญเสีย ในเรื่องของมูลค่าของการสูญเสียนั้น จากทฤษฎีจะเห็นว่าหากมีมูลค่าของการสูญเสียนั้นมีค่ามาก จะมีค่าของความน่าจะเป็นที่บุคคลจะทำการต่ออายุบัตรประกันสุขภาพมากกว่าบุคคลที่คาดว่าจะมีมูลค่าของการสูญเสียน้อย
4. ราคาของการประกันสุขภาพ หากราคาบัตรประกันสุขภาพนั้นมากกว่าจำนวนสูงสุดที่บุคคลยินดีจะจ่ายแล้วบุคคลนั้นก็จะไม่ต่ออายุบัตรการประกันนั้น ดังนั้นราคาของการประกันยิ่งสูงเท่าใด ก็จะมีโอกาสอย่างมากที่จะทำให้ราคาการประกันนั้นมีจำนวนที่สูงกว่าจำนวนที่ครัวเรือนยินดีจะจ่าย ซึ่งทำให้ความน่าจะเป็นที่ครัวเรือนจะต่ออายุบัตรประกันสุขภาพน้อยลง

2.2 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในส่วนของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโครงการประกันสุขภาพที่มีการปรับเปลี่ยนมาจากโครงการบัตรสุขภาพเดิมนั้นไม่ค่อยจะมีการศึกษาเกี่ยวกับการตัดสินใจของครัวเรือนมากนักแต่ในส่วนของโครงการบัตรสุขภาพเดิมนั้นมีงานวิจัยที่สามารถนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาครั้งนี้ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

บุญนันท์ คลังทรัพย์ (2526) ได้ศึกษาทัศนคติของผู้นำชุมชนต่อการประกันการเจ็บป่วยในประเทศไทย โดยศึกษาผู้นำชุมชนในจังหวัดกำแพงเพชร พบว่าขนาดครอบครัว ลักษณะการเจ็บป่วย และรายได้มีความสัมพันธ์กับการประกันการเจ็บป่วย

วิโรจน์ ตั้งเจริญเสถียร (2534) เกี่ยวกับการซื้อบัตรสุขภาพ พบว่าประชาชนที่จะซื้อบัตรสุขภาพมีแนวโน้มที่จะเป็นผู้ยากจนและเป็นผู้ที่มีความเจ็บป่วยอยู่ก่อนแล้ว

ผจญ สิริกาญจนพงศ์ และคณะ (2536) ได้ศึกษาพฤติกรรมการตลาดเชิงสังคมในโครงการประกันสุขภาพโดยสมัครใจของประชาชนในจังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า เหตุผลของผู้ที่ซื้อบัตรประกันสุขภาพ คือ การได้รับการจูงใจและพอใจในสิทธิประโยชน์ของบัตรสุขภาพ

อรชร ศาสตราวาทะ (2528) ที่ศึกษาโครงการบัตรสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่าประชาชนส่วนใหญ่มีความรู้สึกว่าการซื้อบัตรสุขภาพช่วยประหยัดรายจ่ายในการรักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วย

ในส่วนของพฤติกรรมการใช้บริการแพทย์และสาธารณสุขของประชาชนในโครงการบัตรสุขภาพนั้น ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ และคณะ (2529) ได้ทำการศึกษาพฤติกรรมการใช้บริการสาธารณสุขในโครงการบัตรสุขภาพ ในจังหวัดนครศรีธรรมราช อุบลราชธานีและราชบุรี ในการศึกษาโครงการบัตรสุขภาพระยะที่ 2 พบว่าเหตุผลที่สำคัญที่สุดในการตัดสินใจซื้อบัตรสุขภาพของประชาชนส่วนใหญ่ของจังหวัดราชบุรีและอุบลราชธานีเป็นอย่างเดียวกัน คือ การที่ตนและครอบครัวจะได้มีโอกาสรับการรักษาฟรี และการที่เจ้าหน้าที่และผู้นำชุมชนชักชวนหรือร้องให้ซื้อบัตร ส่วนในจังหวัดนครศรีธรรมราชเหตุผลที่สำคัญที่สุดของการตัดสินใจซื้อบัตรกลับเป็นความคาดหวังในบริการที่จะได้

รับสำหรับกลุ่มผู้ไม่ซื้อบัตรนั้นพบว่า เหตุผลสำคัญของการตัดสินใจไม่ซื้อบัตรคล้าย ๆ กัน ได้แก่ เหตุผลเรื่องการขาดแคลนเงิน ความไม่เชื่อว่าการรักษาใน โครงการบัตรสุขภาพจะดีจริง การประเมินว่าสมาชิกในครอบครัวไม่ค่อยเจ็บป่วย รวมทั้งความยุ่งยากในการรับบริการที่ต้องผ่านขั้นตอนการส่งต่อที่กำหนด

Thanawan Kitphapaiampon (1988) ซึ่งได้ทำการศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลในการกำหนดการตัดสินใจซื้อบัตรสุขภาพของครัวเรือนในเขตอำเภอสว่างดินแดน จังหวัดสกลนคร พบว่า รายได้ของครัวเรือน ราคาของบัตรสุขภาพ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ประเภทของสถานบริการ สาธารณสุข รวมทั้งสถานะทางสังคมของสมาชิกในครัวเรือน และสวัสดิการของรัฐในรูปของบัตรสงเคราะห์ผู้ป่วยที่มีรายได้น้อย เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลในการกำหนดการตัดสินใจซื้อบัตรสุขภาพของครัวเรือนทั้งสิ้น

สมมาตร พรหมภักดี และประสิทธิ์ ลีระพันธ์ (2529) ได้ศึกษาพฤติกรรมการใช้บริการสาธารณสุขในโครงการบัตรสุขภาพ กรณีจังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่าปัจจัยหนึ่งที่ผู้ป่วยใช้ในการพิจารณาเลือกใช้บริการ คือ ระดับความรุนแรงของโรค หากโรคอยู่ในระดับรุนแรงหรือปานกลางต้องได้รับการตรวจวินิจฉัยจากแพทย์ ผู้ป่วยจะเลือกใช้บริการที่โรงพยาบาลเป็นแห่งแรก กรณีของโรคที่ระดับความรุนแรงเล็กน้อย ปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจเลือกสถานบริการของผู้ป่วย นอกจากความรุนแรงของโรคแล้วการคำนึงถึงประสิทธิผลที่จะได้รับจากการรักษาพยาบาลเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่จะช่วยในการตัดสินใจเลือกใช้บริการ

จิราพร สุวรรณธีรวงูร (2535) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลสุขภาพของประชาชนในเขตอำเภอแอมร์ิม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกซื้อบัตรสุขภาพ คือการได้รับการประกันสุขภาพโดยวิธีอื่น ความไม่พึงพอใจต่อการบริการและระบบบริการของโรงพยาบาล การไม่เข้าร่วมรับฟังเรื่องโครงการบัตรสุขภาพในการประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน ขนาดของสมาชิกในครัวเรือนมีน้อย ความรู้เกี่ยวกับบัตรสุขภาพต่ำ รวมทั้งทัศนคติต่อโครงการในเชิงลบ

มงคล ถึงไชย และคณะ (2537) ได้ศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อโครงการบัตรสุขภาพจังหวัดจันทบุรี พบว่า ประชาชนที่ไปใช้บริการที่สถานีอนามัยและโรงพยาบาลชุมชนเมื่อเจ็บป่วยทั่วไปเห็นด้วยกับโครงการบัตรสุขภาพมากกว่าผู้ใช้บริการที่คลินิกเอกชน ส่วนประชาชนที่นิยม

ไปใช้บริการที่โรงพยาบาลเอกชนหรือคลินิกไม่เห็นด้วยกับโครงการบัตรสุขภาพ และไม่ซื้อบัตรสุขภาพ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความรู้เรื่องบัตรสุขภาพของประชาชน

คณะอนุกรรมการศึกษาวิจัยและฝึกอบรมโครงการบัตรสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข (2528) ได้ศึกษาวิจัยและประเมินโครงการบัตรสุขภาพ เพื่อหาแนวทางการดำเนินงานขยายโครงการบัตรสุขภาพในปี พ.ศ. 2528 โดยสัมภาษณ์หัวหน้าครอบครัวที่เป็นและไม่เป็นสมาชิกบัตรสุขภาพ จำนวน 2,033 ราย ในพื้นที่ดำเนินโครงการ รุ่นแรก 7 แห่ง พบว่า ประชาชนที่เป็นสมาชิกบัตรสุขภาพมีความรู้ต่อการดำเนินงานโครงการบัตรสุขภาพดีกว่ากลุ่มที่ไม่ได้เป็นสมาชิก

ในส่วนของโครงการบัตรประกันสุขภาพภายหลังมีการเปลี่ยนแปลงจากโครงการบัตรสุขภาพแล้วพบว่ามีเพียงการศึกษาของชรินทร์ ห่วงมิตร(2539)ซึ่งศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าร่วมโครงการบัตรประกันสุขภาพของเกษตรกรตำบลลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์พบว่าปัจจัยสำคัญที่มีผลคือ เห็นว่าเมื่อเจ็บป่วยแล้วไม่ต้องเสียเงินมาก มีโรคประจำตัวรวมทั้งมีสมาชิกในครัวเรือนมาก ส่วนครอบครัวเกษตรกรที่ไม่ซื้อบัตรก็เนื่องจากมีบัตรรักษาพยาบาลฟรีอย่างอื่นอยู่แล้ว ไม่ค่อยเจ็บป่วย และไม่มีเงินซื้อบัตรประกันสุขภาพ

วรลักษณ์ หิมะกลัด (2542) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าร่วมโครงการประกันสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข ทำการศึกษาในเขตพื้นที่อำเภอจอมทอง พบว่าปัจจัยทางด้านสังคมและจิตวิทยานั้น มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการ มากกว่าปัจจัยซึ่งมาจากพื้นฐานทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ของการประกัน ซึ่งปัจจัยทางด้านสังคมและจิตวิทยานั้น ได้แก่ การที่ครัวเรือนมักเข้ารับการรักษาในสถานพยาบาลของรัฐ การมีประกันสุขภาพโดยวิธีอื่นรวมถึงความรู้ และทัศนคติที่ดีต่อโครงการประกันสุขภาพ

จากการศึกษาที่ผ่านมาจะเห็นว่าปัจจัยหลายประการที่มีผลต่อการตัดสินใจของครัวเรือนในการเข้าร่วมโครงการบัตรสุขภาพ ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจต่ออายุบัตรประกันสุขภาพ โครงการประกันสุขภาพในกลุ่มประชาชนที่ยังไม่ได้รับสวัสดิการอย่างอื่นคุ้มครองในโอกาสต่อไป

2.3 สมมติฐานในการศึกษา

จากการทบทวนทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเข้าร่วมโครงการบัตรประกันสุขภาพดังกล่าวแล้วข้างต้นทำให้ได้ทราบว่ามีปัจจัยหลายประการที่มีผลต่อการตัดสินใจของครัวเรือนในการต่อ

อายุบัตรประกันสุขภาพจนสามารถตั้งเป็นสมมติฐานในการศึกษาการตัดสินใจของครัวเรือนในการต่ออายุบัตรประกันสุขภาพในจังหวัดเชียงใหม่ได้ ดังนี้

1. ครัวเรือนที่มีระดับรายได้ต่ำจะมีแนวโน้มที่จะมีการต่ออายุบัตรประกันสุขภาพมากกว่าครัวเรือนที่มีระดับรายได้สูง
2. ครัวเรือนที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมากจะมีแนวโน้มที่จะต่ออายุบัตรประกันสุขภาพมากกว่าครัวเรือนที่มีจำนวนสมาชิกน้อย
3. ครัวเรือนใดมีบุคคลในครัวเรือนที่มีภาวะการเจ็บป่วยเรื้อรัง หรือมีการเจ็บป่วยบ่อย หรือมีสุขภาพไม่ดี จะมีแนวโน้มที่จะต่ออายุบัตรประกันสุขภาพมาก
4. ครัวเรือนที่มีการประกันสุขภาพโดยวิธีอื่นอยู่แล้ว มีโอกาสในการต่ออายุบัตรประกันสุขภาพจะน้อยลง
5. ครัวเรือนที่เข้ารับการรักษาพยาบาลเมื่อเกิดการเจ็บป่วยในโรงพยาบาลของรัฐมากกว่าเข้ารับการรักษาพยาบาลในสถานพยาบาลของเอกชน จะมีโอกาสในการต่ออายุบัตรประกันสุขภาพมากขึ้น
6. ครัวเรือนที่มีความรู้เกี่ยวกับโครงการบัตรประกันสุขภาพมากเท่าใดก็จะมีโอกาสที่จะต่ออายุบัตรประกันสุขภาพของกระทรวงสาธารณสุขมากขึ้นเท่านั้น
7. ครัวเรือนที่มีค่ารักษาพยาบาลในปีที่ผ่านมาสูงกว่าค่าราคาบัตรประกันสุขภาพจะมีแนวโน้มในการต่ออายุบัตรประกันสุขภาพมากขึ้น